

MARKKU HENRIKSSON

**YHDYS-
VALTAIN**

IDEA

TAMMI

MARKKU HENRIKSSON

**YHDYS-
VALTAIN
IDEA**

TAMMI

HELSINKI

1. painos

© Markku Henriksson ja Tammi 2025

Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä

Lönnrotinkatu 18 A, 00120 Helsinki

Esilehtien kartat: Mika Kettunen

ISBN 978-952-04-6705-0

Painettu EU:ssa

Tuoteturvallisuuteen liittyvät tiedustelut: tuotevastuu@tammi.fi

A. J. Muurahaisen mummulle

”Yhdysvallat on idea. Se on idea, joka on vahvempi kuin mikään armeija, suurempi kuin mikään valtameri ja voimakkaampi kuin yksikään diktaattori tai tyranni.”

– JOE BIDEN, YHDYSVALTAIN PRESIDENTTI

”En näe amerikkalaisille juurikaan tulevaisuutta... Se on rappeutunut maa. Ja heillä on se rotuongelma ja sosiaalisen eriarvoisuuden ongelma.”

– ADOLF HITLER, NATSI-SAKSAN JOHTAJA

”Monelle amerikkalaisesta unelmasta on tullut painajainen.”

– BERNIE SANDERS, YHDYSVALTALAINEN POLIITIKKO, SENAATTORI

”Yhdysvallat on rakennettu intiaanien verellä ja mustien hiellä.”

– MARLON BRANDO, YHDYSVALTALAINEN NÄYTTÉLIJÄ

”Saattaa olla vaarallista olla Yhdysvaltain vihollinen, mutta Yhdysvaltain ystävänä oleminen on kohtalokasta.”

– HENRY KISSINGER, YHDYSVALTALAINEN POLIITIKKO, ULKOMINISTERI

”Jumala tuntee erityistä sallimusta hulluja, juoppoja ja Amerikan Yhdysvaltoja kohtaan.”

– OTTO VON BISMARCK, PREUSSILAINEN KREIVI, DIPLOMAATTI JA POLIITIKKO, SAKSAN KANSLERI

”Yhdysvallat on ainoa maa, joka siirtyi barbarismista
rappioon vailla välissä olevaa sivistystä.”

– OSCAR WILDE, IRLANTILAINEN RUNOILIJÄ JA NÄYTELMÄKIRJAILIJA

”Yhdysvallat on planeetan edistynein valtio.”

– KARL MARX, SAKSALAINEN FILOSOFI JA TALOUSTIETEILIJÄ

”Amerikkalainen unelma kuuluu meille kaikille.”

– KAMALA HARRIS, YHDYSVALTALAINEN POLIITIKKO, VARAPRESIDENTTI

”Kun synnyt, saat lipun kummajaisten esitykseen.
Jos synnyt Yhdysvalloissa, pääset eturiviin.”

– GEORGE CARLIN, YHDYSVALTALAINEN NÄYTTELIJÄ JA YHTEISKUNTAKRIITIKKO

”Yhdysvaltain suuruus ei johdu siitä, että se on muita kansakuntia
valistuneempi, vaan pikemminkin sen kyvystä korjata virheensä.”

– ALEXIS DE TOCQUEVILLE, RANSKALAINEN
ARISTOKRAATTI, DIPLOMAATTI JA KIRJAILIJA

”Euroopan loi historia, Yhdysvallat filosofia.”

– MARGARET THATCHER, BRITTLÄINEN POLIITIKKO, PÄÄMINISTERI

”Jos on olemassa maa, joka on tehnyt sanoin kuvaamattomia
julmuuksia maailmassa, se on Amerikan Yhdysvallat.”

– NELSON MANDELA, ETELÄAFRIKKALAINEN POLIITIKKO, PRESIDENTTI

”Yhdysvallat on henkilökohtaisen ja uskonnollisen vapauden keskus, mutta se katoaa, elleimme noudata perustuslakia.”

– JOHN DELOREAN, YHDYSVALTALAINEN INSINÖÖRI JA LIIKEMIES

”Suurta Yhdysvalloissa on se, että siellä alkoi perinne, jonka mukaan varakkaimmat kuluttajat ostavat olennaisesti samoja asioita kuin köyhimmät.”

– ANDY WARHOL, YHDYSVALTALAINEN TAITEILIJÄ

”Yhdysvaltain bisnes on bisnes.”

– CALVIN COOLIDGE, YHDYSVALTALAINEN POLIITIKKO, PRESIDENTTI

”Yhdysvallat on mielenkiintoinen eurooppalainen seikkailu ulkoeurooppalaisella alueella.”

– MARKKU HENRIKSSON, SUOMALAINEN YHDYSVALTAIN TUTKIMUKSEN PROFESSORI

”Katsokaa, miten Yhdysvalloissa, ilman ponnisteluja, kaikki kukoistaa, kuinka onnellista ja rauhallista siellä kaikki on; todellisuudessa siellä vallitsee yleinen tahto ja kiinnostus.”

– NAPOLEON BONAPARTE, RANSKALAINEN SOTILAS JA POLIITIKKO, KEISARI

”Väkivalta on yhtä yhdysvaltalaista kuin kirsikkapiirakka.”

– JAMIL ABDULLAH AL-AMIN (HUBERT GEROLD BROWN) ELI H. RAP BROWN, YHDYSVALTALAINEN MUSTA AKTIVISTI, MUSLIMIPAPPI, MUSTA PANTTERI

”Yhdysvaltalaiset eivät koskaan luovuta. Me emme koskaan antaudu.
Me emme koskaan piiloudu historialta. Me teemme historiaa.”

– JOHN MCCAIN, YHDYSVALTALAINEN POLIITIKKO, SENAATTORI

”Me olemme monen kansallisuuden, monen rodun, monen uskonnon
kansakunta, jonka sitoo yhteen yksi ykseys, vapauden ja tasa-arvon ykseys.”

– FRANKLIN D. ROOSEVELT, YHDYSVALTAIN PRESIDENTTI

”Kaikki ihmiset syntyvät samanlaisina, paitsi republikaanit ja demokraatit.”

– JULIUS HENRY ”GROUCHO” MARX, YHDYSVALTALAINEN KOOMIKKO

”Meillä on maassamme paljon pahoja geenejä juuri nyt.”

– DONALD J. TRUMP, YHDYSVALTAIN PRESIDENTTI

”Yhdysvaltain vetovoima on suurempi kuin minkään muun maan.”

– ANNA-SOFIA BERNER, SUOMALAINEN TOIMITTAJA

SISÄLLYS

YHDYSVALLAT, YHDYSVALTALAISET JA YHDYSVALTALAISSUUS	15
--	----

YHDYSVALTAIN POLIITTINEN JÄRJESTELMÄ – ERITTÄIN LYHYT OPPIMÄÄRÄ.....	20
---	----

Federalistinen demokraattinen tasavalta	20
---	----

Punnukset ja vastapunnukset.....	24
----------------------------------	----

Presidentin valinta	26
---------------------------	----

Monta eritasoista vaalia	34
--------------------------------	----

I. POLITIIKKA JA IDEOLOGIA

VÄESTÖN KOOSTUMUS	43
-------------------------	----

Kävellen tai kanooteilla	43
--------------------------------	----

Väkisin rahdatut	51
------------------------	----

Merien takaa tulleet.....	57
---------------------------	----

Ongelmalliset maarajat.....	60
-----------------------------	----

IDEOLOGIOIDEN YHDYSVALLAT	67
---------------------------------	----

Puritaanien perinne	67
---------------------------	----

Puritaaneista jenkkeihin	75
--------------------------------	----

Revolutionismi ja republikanismi	79
--	----

Demokratia ja federalismi	85
Kutsumuskohtalo Lännen valtauksen perustana.....	89
Utopioiden ideologiat.....	92
Populismi, progressivismi ja imperialismi	97
Rotuideologiat.....	103
Oikeassa olemisen ideologiat.....	109

POLIITTISET PUOLUEET RISTEÄVILLÄ RADOILLA 117

Kaksipuoluejärjestelmän synty.....	117
Toinen puoluejärjestelmä.....	120
Nykyiset pääpuolueet muodostuvat	124
Neljäs puoluejärjestelmä	127
New Deal -koalitio ja demokraattisen puolueen muutos.....	129
Kuudes puoluejärjestelmä ja republikaanisen puolueen muutos.....	132
Seitsemäs puoluejärjestelmä	136

KULTTUURISOTIA.....140

Monien kulttuurien temmelyskenttä	140
Uskonto kulttuurisotien keskiössä	145
Pitää Yhdysvallat puhtaana.....	153
Kaksi maailmankatsomusta	156

PÄIVÄNPOLITIIKKAA 160

Biden ja Trump	160
Trumpin ensimmäinen presidenttikausi	163
Bidenin presidenttikausi.....	168
Vanhusten valtio	172
Monien käänneiden kesä.....	175
Kuka pelkää mustaa naista?	181
Presidentinvaalit 2024.....	185
Trumpin voitto	189
Oranssi vallankumous 2.....	195

II. ULKOPOLITIIKKA

LYHYT ULKOPOLITIIKAN HISTORIA	203
Eurooppalaiset Amerikassa	203
Englantilaiset siirtokunnat	207
Yhdysvaltain vapaussota	211
Itsenäistyneet siirtokunnat etsivät liittolaisia	215
Läntisen ekspansion perusteet	220
Ulkopolitiikan toimijat	222
Vuoden 1812 sota	225
Ulkopolitiikan perusteet	229
Imperialistinen Yhdysvallat Karibianmerellä	232
Maailmansodat	235
Kylmä sota	238
Terrorismin vastainen sota	246
Yhdysvallat ja Venäjä	252
ATLANTIN PUOLUSTAJA	256
Merenkulun merkityksestä	256
Ensimmäinen ja toinen maailmansota	261
Välimeri ja Itämeri	263
Naton perustaminen ja laajeneminen	270
Suomi, Yhdysvallat ja Nato	274
Suomalaiset ja Trump	282
Trump ja Nato	284
TYYNENMEREN TURVAAJA	287
Turkiskauppa tuo Yhdysvallat Tyynenmeren rannikolle	287
Meren yli	291
Sotaa Tyynellämerellä	295
Intressit Aasiassa ja Oseaniassa	299

POHJOIS-AMERIKAN VALTIOT	303
Sata vuotta vihollisina.....	303
Vihollisista liittolaisiksi	306
Läntisen ekspansion kilpailija.....	309

III. YHDYSVALTALAINEN EKSEPTIONALISMI

POIKKEAVA YHDYSVALLAT	313
Näkemyksiä Yhdysvalloista	313
Amerikkalainen unelma ja painajainen.....	318

ITSE YHDYSVALLOISSA	322
Ruokailutottumuksia	322
Minustako yhdysvaltalainen?.....	323
Useinko Yhdysvalloissa.....	325

HAJANAINEN MUTTA YKSI	330
Pax Americana	330
Kuka keksi Amerikan... ..	336
...entä Yhdysvallat.....	338
Poliittinen arkkitehtuuri.....	344
Keitä Yhdysvaltain idea koskee.....	350
Mihin saakka Yhdysvaltain idea ulottuu.....	353
Kuka päättää Yhdysvaltain ideasta.....	358
Onko epäluulo osa Yhdysvaltain ideaa	364
Kuuluuko sotaisuus Yhdysvaltain ideaan	366
Pelastaako yhdysvaltalainen federalismi maailman	368

MONESTA YKSI	374
---------------------------	-----

KIITOKSET	380
------------------------	-----

KIRJALLISUUTTA	383
-----------------------------	-----

HAKEMISTO	391
------------------------	-----

YHDYSVALLAT, YHDYSVALTALAISET JA YHDYSVALTALAIKUUS

Viimeistään Ukrainan sodasta alkaen kevättalvella 2022 Venäjä on ollut suuri huolenaihe Euroopassa. Monet Euroopan maat, Suomi mukaan lukien, ovat hakeneet aiempaa enemmän turvaa Yhdysvalloista. Tämä on palauttanut maailman näyttämölle kylmän sodan aikaisen vastakkainasettelun, joka ei ehkä koskaan ollut todella kadonnutkaan, niin kuin monet uskoivat tai toivoivat.

Mutta minkälainen maa Yhdysvallat on? ”Kuka on tämä uusi mies [ihminen], kuka on tämä amerikkalainen [yhdysvaltalainen]?” kysyi jo ranskalainen John Hector St. John de Crevecoeur 1782 kirjeissään amerikkalaiselta maanviljelijältä (*Letters from an American Farmer*). Viimeistään siitä saakka tämä kysymys on askarruttanut monenlaisia tutkijoita niin Yhdysvalloissa kuin muuallakin maailmassa, ja se on edelleen Yhdysvaltain tutkimuksen (*American Studies*) keskeinen ongelma. Kysymystä on lähestytty niin politiikan, historian, sosiologian kuin teologiankin ja laajemman kulttuuritutkimuksen näkökulmasta. Se on ollut omalla agendallanikin jo yli 50 vuoden ajan.

Siksi minulle tuotti suurta mielihyvää, kun kustantajani pyysi minua kirjoittamaan asiasta ja päivittämään siihen liittyviä seikkoja tämän päivän poliittiseen tilanteeseen, Joe Bideniin, Donald Trumpiin ja Kamala Harrisin asti. Olen aikaisemmin kirjoittanut laajalti yleisesti Kanadan ja Yhdysvaltain historiasta ja kulttuurista, Pohjois-Amerikan alkuperäiskansojen historiasta ja asemasta sekä eurooppalaisten rosvoretkeilijöiden matkoista Amerikoissa ja Yhdysvaltain alueellisesta

erilaisuudesta. Tässä teoksessa esittelen ajatuksiani lähinnä Yhdysvaltain politiikasta, poliittisesta kulttuurista, poliittisesta historiasta ja ulkopoliitiikasta.

Yhdysvaltain tutkimus on helppoa, koska kaikki tietävät siitä valmiiksi jo kaiken. Toisaalta Yhdysvaltain tutkimus on vaikeaa, koska kaikki tietävät siitä jo kaiken ja on vaikea keksiä, mitä uutta asiasta voisi vielä sanoa. Ja sitten vielä joku aina tietää paremmin. Niin varmaan tämänkin kirjan kohdalla.

Yhdysvallat on suuri maa. Se on maastollisesti ja luonnoltaan hyvin monipuolinen alue. Myös väestöltään se on yksi maailman kirjavimpia. Alkuperäisväestön lisäksi sinne on tullut ihmisiä kaikkialta maailmasta, vaikkakin pääosin Euroopasta. Merkittävä osa väestöä on maahan väkisin rahdattujen afrikkalaisten orjien jälkeläisiä. Paitsi etnisiä eroavuuksia väestö eroaa laajasti poliittisilta mielipiteiltään, uskonnoiltaan ja taloudellisilta näkemyksiltään. Yhdysvaltain perustana olevien siirtokuntien perustajat olivat kyllästyneet, turhautuneet ja jopa suuttuneet siihen, miten heitä Euroopassa kohdeltiin ja siksi matkasivat meren taakse rakentamaan omanlaisiaan yhteiskuntia. Heillä ei ehkä yhteisen eurooppalaisuuden lisäksi ollut juuri mitään muuta yhteistä, eikä eurooppalaisuudestakaan voida vielä 1600-luvulla juuri puhua ihmisiä yhdistävänä tekijänä – ehkä ei voida vielääkään.

Riitoja alkuperäisten siirtokuntien välillä olikin paljon. Myöhemmin syntyi kiistaa myös suhteesta emämaahan. Itsenäistymisen jälkeen kiisteltiin liittovaltion mallista ja valtuuksista, eikä tämä kiistely ole vielääkään päättynyt. Riidanaiheita on ollut lukuisia, ja ne ovat johtaneet milloin kiivaaseen sanasotaan, edustajainhuoneessa jopa keppitappeluun, milloin sisällissotaan ja kulttuurisotiin, monenlaisiin väkivallantekoihin ja kongressitalon valtaamiseen. Yhdysvaltain kahtiajakautuminen tai monijakautuminen ei ole mikään uusi ilmiö. Pikemminkin on aika hämmästyttävää, että kaikista erimielisyyksistään huolimatta yhdysvaltalaiset ovat pitäneet maansa koossa ja yhtenä ja vielä onnistuneet laajentamaan sitä.

Yhdysvallat on suomalaisille kiinnostava ja tärkeä valtio. Suomalaisen ja Yhdysvaltain välillä on myös erityisiä, osin mytologisoituneita kiinnekohtia ja tapauksia. Suomalaiset mielellään muistavat, että

yksi Yhdysvaltain itsenäisyysjulistuksen allekirjoittajista 1776 oli suomalaista juurta oleva John Morton tai Marttinen. Monet muistavat myös Delawaren osavaltion perustajina olleen ruotsalaisia ja suomalaisia, jotka tulivat hyvin toimeen intiaanien kanssa ja osasivat rakentaa hirsimajoja. Terry G. Jordan-Bychkovin (†) ja Matti Kaupsin (†) tutkimusten mukaan tämä hirsien salvomistekniikka levisi sittemmin yli koko mantereen aina Oregoniin asti. Mainetta yhdysvaltalaisen silmissä Suomi on saanut ainoana maana, joka maksoi kokonaan ensimmäisen maailmansodan aikoihin Yhdysvalloilta ottamansa lainan. Toisen maailmansodan jälkeen R. Michael Berryn mukaan Suomi toimi yhdysvaltalaisen ulkopoliittikan esimerkkivaltiona. Kylmän sodan aikana Yhdysvalloista tuli suomalaisten länsimielisten ja konservatiivien poliittinen ihannevaltio. Ja tietenkin kaikki Yhdysvaltojen toiminta maailmalla ja varsinkin Euroopassa on vaikuttanut ja vaikuttaa Suomen poliittiseen, taloudelliseen ja kulttuuriseen asemaan. Suomen liittyminen Natoon ja Yhdysvaltain nouseminen Suomen tärkeimmäksi kauppakumppaniksi ovat lisänneet kiinnostusta Yhdysvaltoja ja varsinkin sen ulkopoliittikkaa kohtaan.

Olen Pohjois-Amerikan yleistutkija, ja tämä on lähestymistapani myös tässä kirjassa. Olen kiinnostunut pikemminkin suurista linjoista ja laajoista ideologisista selityksistä kuin joistain politiikan tai kulttuurin erityispiirteistä. Yksityiskohdat ovat usein mielenkiintoisia historian maamerkkejä ja konkreettisia toteutumia ja sellaisina tärkeitä. Kansainvälisen politiikan ja valtio-opin näkökulma on hyvä ja oikeutettu tapa tarkastella Yhdysvaltain politiikkaa, mutta lähestyminen aiheuttaa monesti paljon kapeammin kuin Yhdysvaltain tutkimus. Minulle esimerkiksi Yhdysvaltain ulkopoliittikka on ennen kaikkea osa Yhdysvaltain poliittista historiaa ja poliittista kulttuuria, joka perustuu yhdysvaltalaisuuteen (miten se sitten määritelläänkin) ja on siten kytköksissä Yhdysvaltain kaikkeen toimintaan. Ulkopoliittikan erikoistutkijoilta tämä kytkös Yhdysvaltain historiaan, kulttuuriin ja yhteiskuntaan usein unohtuu, kun he pyrkivät selittämään tämän hetken (ja vain tämän hetken) tapahtumia.

Tässä teoksessa esitetyt asiat ovat tietenkin oman valintani tulosta. Olen kirjoittanut parhaan tietämykseni ja käsitykseni mukaan

vähäisen tilan puitteissa. Ne, jotka tietävät – tai luulevat tietävänsä – paremmin, voivat kirjoittaa oman kirjansa.

Tämän kirjan alkuun olen kirjoittanut ”erittäin lyhyen oppimäärän” Yhdysvaltain poliittisesta järjestelmästä, josta suomalaisilla on monenlaisia, osin virheellisiäkin käsityksiä. Se auttanee lukijaa myös hahmottamaan sitä seuraavia lukuja. Pääosan kirjasta olen jakanut kolmeen osaan. Ensimmäinen käsittelee pääosin politiikkaa, sen ideologisia perusteita ja yhdysvaltalaisen kulttuurisia eroavuuksia. Tässä osassa tarkastelen myös poliittisten puolueiden eroja ja nykyisen puoluejärjestelmän kehittymistä. Osan lopussa palaan viimeaikaisen historian pariin ja tutkailen Joe Bidenin ja Donald Trumpin näkemyksiä, politiikkaa ja kannatusta sekä vuoden 2024 presidentinvaaleja.

Toisen osan alussa on ensin Yhdysvaltain ulkopoliittikan lyhyt historia. Yhdysvallat on kahden suuren meren välissä ja alueella oleva liittovaltio, ja seuraavat luvut käsittelevätkin Yhdysvaltain laajenemista ja nykyistä asemaa ensin Atlantin valtameren alueella ja sitten Tyynenmeren alueella. Ensin mainittuun olen sijoittanut myös lyhyen katsauksen Yhdysvaltain ja Suomen suhteisiin. Osan loppuksi olen vielä kirjoittanut Yhdysvaltain suhteista sen pohjoiseen ja eteläiseen naapuriin.

Kirjan viimeisessä osassa tarkastelen yhdysvaltalaisuutta ja siitä esitettyjä teorioita, luotaan hieman omaa suhdettani Yhdysvaltoihin ja päätän teoksen pohtimalla Yhdysvaltain idean ilmenemistä ja elinvoimaa sekä sitä, keitä se kattaa ja mihin asti se maailmalla ulottuu.

Monia tässä kirjassa esittämiäni näkemyksiä on löydettävissä jo aiemmin kirjoittamistani Yhdysvaltoja koskevista kirjoista ja artikkeleista, vaikka olenkin pyrkinyt liikaa toistamasta jo aiemmin sanoamaani. Yhdysvaltain historiasta kiinnostuneille olen kirjoittanut teoksen *Tähtilipun maa. Yhdysvaltain alueen historia* (Tammi 2021), joka oli myös tieto-Finlandia-ehdokkaana. *Melkein valittu kansa. Yhdysvaltalaiset ja heidän alueelliset kulttuurinsa* (Tammi 2022) tarkastelee nimensä mukaisesti Yhdysvaltain laajan alueen kulttuurista erilaisuutta. Pohjois-Amerikan alkuperäiskansoista olen kirjoittanut yhdessä Rani-Henrik Anderssonin kanssa kirjan *Intiaanit. Pohjois-Amerikan alkuperäiskansojen historia* (Gaudeamus 2010).

Hyviä matkakohteita Pohjois-Amerikasta etsivän kannattaa tutustua yhdessä Rani-Henrik Anderssonin ja Mikko Saikun kanssa kirjoittamaan teokseen *Pohjois-Amerikan kansallispuistot* (Mediapinta 2014). Lisää kirjallisuusvihjeitä löytyy mainittujen kirjojen kuten tämänkin teoksen kirjallisuusluettelosta.

Lukuisista kirjoituksista huolimatta monta asiaa jää vielä sanomatta politiikasta, kulttuurista, uskonnosta, taiteesta ja maantieteestä sekä luonnonhistoriasta. Mikäli Luoja suo, saatan vielä kirjoittaa joskus lisää – tai sitten joku toinen tekee sen. Parhaassa tapauksessa joku opiskelijoistani tai heidän oppilaistaan.

Helsingin Tanhuassa 2025
Markku Henriksson

YHDYSVALTAIN POLIITTINEN JÄRJESTELMÄ – ERITTÄIN LYHYT OPPIMÄÄRÄ

Federalistinen demokraattinen tasavalta

Yhdysvaltain idea oli 1700-luvun lopulla perustaa sen ajan eurooppalaisista kuningaskunnista selkeästi poikkeava valtio. Yhdysvaltain itsenäisyysjulistus 1776 julisti maan peruseriaatteet, joihin kuuluvat kaikkien miesten tasa-arvoisuus sekä elämän, vapauden ja onnen tavoittelun suojeleminen. Perustajaisien maailmankäsitystä ja viiteryhmää kuvaa se, että vaikka julistus puhuu kaikista miehistä (”all men”), se tarkoitti todellisuudessa vain tietyn tulotason omaavia valkoisia miehiä. Se ei koskenut esimerkiksi naisia, intiaaneja tai mustia orjia. Intiaaneja jopa syytettiin julistuksessa säälimättömiksi villoiksi, joiden tapa käydä sotaa sallii kenen tahansa murhaamisen.

Itsenäisyysjulistuksen tulkinta on sittemmin muuttunut vastaamaan paremmin myöhempien aikojen käsityksiä, ja nykyisin ilmaisun ”all men” katsotaan yleisimmän tulkinnan mukaan tarkoittavan kaikkia ihmisiä, siis myös naisia, alkuperäiskansoja ja yhdysvaltainafrikkalaisia, varmaan myös ainakin periaatteessa muidenkin maiden kuin Yhdysvaltain kansalaisia ja asukkaita. Joidenkin intiaanien on silti edelleen vaikea hyväksyä itsenäisyysjulistuksen näkemyksiä intiaanien villeydestä.

Sekä Yhdysvallat että eurooppalaiset kuningaskunnat ovat kehittyneet ja monet muuttuneet suurestikin valtiosäännöltään sitten

1700-luvun loppuvuosien. Monet eurooppalaiset valtiot ovat nekin muuttuneet tasavalloiksi, ja lähes kaikki ovat poliittiselta järjestelmältään nykyisin ainakin muodollisesti parlamentaarisia. Yhdysvallat pääsi eroon kuninkaasta ja pääministeristäkin vallankumouksensa myötä, eikä siitä sittemminkään ole kehittynyt parlamentarismiin uskova valtiota.

Yhdysvaltain ideaan kuului myös yhdistää sen perustaneet 13 suhteellisen eripuraista siirtokuntaa. Valtion mottona onkin ”monesta yksi” (*E pluribus unum*). Sittemmin liittoon on liittynyt kaikkiaan 50 suvereenia valtiota ja Yhdysvalloista on muodostunut presidenttivaltainen liittovaltio. Samanaikaisesti sen alun perin omaisuuteen perustuva plutokraattinen valtajärjestelmä on muuttunut kohti laajempaa demokratiaa.

Koska Yhdysvalloissa poliittinen järjestelmä ei ole parlamentaarinen, siellä ei ole parlamenttia eikä siten myöskään mitään ylähuonetta tai alahuonetta. Yhdysvaltain valtiopäivät eli eduskunta on kaksikamarinen kongressi. Sen toinen kamari on nimeltään edustajainhuone (*House of Representatives*), joka edustaa ikään kuin koko liittovaltion kansalaisia ja jonka jäsenet valitaan suoralla kansanvaalilla osavaltioiden asukasluvun mukaan. Väkirikkaimmat osavaltiot saavat enemmän edustajia kuin vähäväkiset osavaltiot. Kalifornia saa 52, Teksas 38, Florida 28 ja New York 26 edustajaa, kun vain yhden edustajan saavat Alaska, Delaware, Pohjois-Dakota, Etelä-Dakota, Vermont ja Wyoming ja kaksi edustajaa puolestaan Havaiji, Idaho, Maine, Montana, New Hampshire, Rhode Island ja Länsi-Virginia. Edustajainhuoneessa on 435 äänioikeutettua jäsentä ja näiden lisäksi kuusi sellaista Yhdysvaltain erillisalueiden edustajaa, jolla on vain läsnäolo- ja puheoikeus, mutta ei äänioikeutta. Tällaisia erillisalueita ovat Kolumbian liittopiirikunta (District of Columbia, DC), jossa liittovaltion pääkaupunki Washington sijaitsee, sekä Yhdysvaltain Neitsytsaaret (United States Virgin Islands), Yhdysvaltain vapaa liitännäisvaltio Puerto Rico ja Tyynenmeren puolella Amerikan Samoa (American Samoa), Guam ja Pohjois-Mariaanit (Northern Mariana Islands).

Kongressin toinen kamari on nimeltään senaatti, ja sinne jokainen osavaltio saa kaksi edustajaa asukasluvusta riippumatta. Senaatti (*Senate*) on ikään kuin näiden osavaltioiden edustaja, ja sen jäsenet valittiinkin

osavaltioiden lainsäädäntöelinten toimesta aina vuoteen 1913 saakka. Vasta silloin perustuslain 17. lisäys päätti sen valintatavaksi samanlaisen suoran kansanvaalin kuin millä edustajainhuoneenkin jäsenet valitaan. Kun osavaltioita on 50, senaatissa on sata edustajaa eli senaattoria.

Senaattorin (*senator*) tulee olla vähintään 30-vuotias ja sen osavaltion kansalainen, josta hän toivoo tulevansa valituksi. Hänen täytyy myös olla ollut Yhdysvaltain kansalainen vähintään yhdeksän vuotta. Senaattorit valitaan kuudeksi vuodeksi kerrallaan, mutta niin, että kolmannes senaattoreista on erovuorossa aina kahden vuoden välein. Edustajainhuoneen jäsenten eli kongressiedustajien (*congressmen*) tulee olla vähintään 25-vuotiaita ja olla ollut Yhdysvaltain kansalaisia vähintään seitsemän vuoden ajan sekä asua siinä osavaltiossa, josta he toivovat tulevansa valituksi. Heidän kautensa kestää vain kaksi vuotta, mutta heidät voidaan, niin kuin senaattoritkin, valita uudelleen rajattoman monta kertaa. Liittovaltion kongressin vaalit järjestetään osavaltioittain, ja niiden järjestelyt voivat poiketa toisistaan merkittävästikin. Varsinkin niiden henkilöiden äänestysmahdollisuudet, jotka asuvat ulkomailla tai eivät muuten voi saapua varsinaiselle äänestyspaikalleen varsinaisena vaalipäivänä, vaihtelevat suuresti. Jotkut osavaltiot ovat aika ajoin sallineet sähköisen äänestämisen tai jopa suorittaneet koko äänestyksen sähköisesti.

Vaikka senaattorit vahvistavat hallituksen ministerien nimitykset, Yhdysvalloissa ei vallitse parlamentaristinen järjestelmä. Parlamentarismihan tarkoittaa lyhyesti sellaista poliittista järjestelmää, jossa hallituksen tulee nauttia eduskunnan luottamusta, kuten esimerkiksi Suomessa tai Ruotsissa tai useimmissa Euroopan maissa. Yhdysvalloissa hallituksen ei tarvitse nauttia eduskunnan luottamusta, vaan presidentin luottamus riittää. Yhdysvalloissa presidentti onkin paljon haltija. Yhdysvaltain presidentti hoitaa paitsi presidentin myös pääministerin tehtävät, eikä erillistä pääministeriä Yhdysvalloissa ole. Yhdysvallat onkin presidenttivaltainen federalistinen demokratia, jossa federalismi viittaa osavaltioiden tasavertaisuuteen.

Periaatteessa Yhdysvaltain osavaltiot ovat itsenäisiä valtioita, jotka ovat vapaaehtoisesti liittyneet Yhdysvaltain unioniin. Niillä on kaikki ne oikeudet, jotka suvereenille valtiolle kuuluvat, niitä oikeuksia

lukuun ottamatta, jotka ne ovat luovuttaneet liittovaltiolle. Tällaisia oikeuksia ovat esimerkiksi rahan painaminen ja ulkopolitiikka, vaikka viime aikoina useat osavaltiot ovat pyrkineet vahvistamaan kansainvälisiä suhteitaan liittovaltion ohi. Perustuslain kymmenen ensimmäistä lisäystä, eli niin sanottu oikeuksien julistus (*Bill of Rights*), rajoittaa nimenomaan liittovaltion oikeuksia sekä maan kansalaisia että osavaltioita kohtaan. Kiista osavaltioiden oikeuksista on jatkuva keskustelunaihe Yhdysvaltain politiikassa.

Osavaltioiden mahdollinen eroaminen liittovaltiosta on ollut Yhdysvaltain historiassa muutaman kerran vakavasti otettava uhka. Vuoden 1812 sodan aikana Uuden-Englannin valtiot pohtivat mahdollista eroa, ja samoin tekivät jotkut valtiot niin sanotun nullifikaatioskriisin aikana 1832–1833, kun ne Etelä-Carolinan johdolla pohtivat, voisivatko ne jättää noudattamatta jotakin tai joitakin liittovaltion lakeja. Peräti yksitoista osavaltiota sitten todella erosi unionista 1860-luvun alussa ja muodosti oman konfederaatin. Tämä johti Yhdysvaltain sisällissotaan, jossa presidentti Abraham Lincolnin ensisijainen tavoite oli unionin säilyttäminen. Lincolnin mielestä osavaltiot eivät olleet suvereenieja valtioita ennen Yhdysvaltain perustuslain laatimista, vaan hänen mukaansa perustuslaki loi ne.

Joidenkin tutkijoiden ja oikeusoppineiden mielestä ero Yhdysvalloista on perustuslaillinen oikeus. Toisten mielestä se on Yhdysvaltain vallankumouksesta seuraava luonnollinen oikeus. Oikeustapauksessa *Texas v. White* vuodelta 1869 liittovaltion korkein oikeus päätti, että yksipuolinen ero unionista on perustuslain vastainen, mutta vallankumous tai osavaltioiden suostumus voi johtaa onnistuneeseen eroon.

Useimmat 1900-luvun ja 2000-luvun irrottautumisyhtymykset ovat jääneet paikallisen retoriikan tasolle. Vuonna 1971 perustetun libertaarisen puolueen (Libertarian Party) kansallisen puolueohjelman mukaan Yhdysvaltain tulisi sallia osavaltion tai muunkin poliittisen entiteetin ero, jos sen asukkaiden enemmistö kannattaa eroa, enemmistö ei pyri eri mieltä olevan vähemmistön minkäänlaiseen sortamiseen ja uusi muodostuva poliittinen kokonaisuus on vähintäänkin yhtä yhteensopiva inhimillisen vapauden kanssa kuin se entiteetti, josta se pyrkii eroamaan.

Mistä Yhdysvalloissa on kyse?

Yhdysvaltoja perustettaessa 1700-luvun lopulla ajatuksena oli luoda sen ajan eurooppalaisista kuningaskunnista selvästi poikkeava valtio, jonka peruseriaatteisiin kuuluvat ihmisten välinen tasa-arvoisuus, tasavaltalaisuus, vapaus ja demokratia. Onnistuttiinko tässä?

Alusta saakka Yhdysvaltain ideaan on kuulunut myös kasvu ja laajeneminen. Liittovaltio syntyi ideologisen vallankumouksen kautta, mutta jo sitä edeltäneet siirtokunnat kunnat perustuivat vahvasti ideologisille uskonnollisille ajatuksille. Yhdysvallat oli kenties syntyessään vallankumouksellinen ja radikaali, mutta nykyisin se on eurooppalaisesta näkökulmasta pikemminkin konservatiivinen tai liberaalinen.

Yhdysvaltain idea pohtii maan yhteiskunnallisen järjestelmän rakenteita ja rakentumista. Mukana ovat niin Yhdysvalloissa vallitsevat ideologiat, poliittisten puolueiden muutokset, väestön erilaisuus ja eripuraisuus, aktiivinen ulkopolitiikka ja isolationismi kuin maan tuleva suunta Donald Trumpin toisen presidenttikauden alkaessa.

VEIKKO SOMERPURO

MARKKU HENRIKSSON on Yhdysvalloissa ja Kanadassa palkittu Pohjois-Amerikan tutkija, joka on kirjoittanut laajalti Amerikkojen historiasta, kulttuurista ja alkuperäiskansojen asemasta. Hänen 2022 ilmestynyt kirjansa *Melkein valittu kansa* kertoo Yhdysvaltain alueellisista kulttuureista. Henrikssonin monumentaalinen historia *Tähtilipun maa* oli puolestaan tietokirjallisuuden Finlandia-palkintoehdokkaana 2021.

www.tammi.fi

98.312

ISBN 978-952-04-6705-0